

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΣΦΗΚΑ

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ ΔΑΚΙΑ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΤΟΥ 1821

—••—

Μεταξὺ τῶν ἐγγράφων τοῦ ἀειμνήστου ἐκ Στεμνίτσης ὀπλαρχηγοῦ **Κωνσταντίνου Ἀλεξανδροπούλου** ἢ **Ψηλάντου**¹, ἅτινα οἱ ἐγγονοὶ αὐτοῦ λίαν προφρόνως παρεχώρησαν πρὸς δημοσίευσιν ἐν τοῖς ὑφ' ἡμῶν δημοσιευθησομένοις *Μνημείοις τῆς Νεωτέρας Ἀρκαδικῆς Ἱστορίας*, ἀνεύρομεν χειρόγραφον τεῦχος περιέχον τὰς κατωτέρω τοῦ **Δημητρίου Σφήκα** ἀναμνήσεις, γεγραμμένον οὐχ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Δημητρίου Σφήκα, ἀλλ' ὑπὸ ἀντιγραφέως εἰς κάλλος γράφοντος διὰ γραφίδος λεπτῆς. Τὸ αὐτόγραφον τοῦ Δημητρίου Σφήκα τὰ νῦν εὐρίσκεται εἰς χεῖρας τοῦ φιλομούσου καὶ ἐλλογίμου κ. **Γεωργίου Οἰκονομοπούλου**, πατρὸς τοῦ δημάρχου Τρικολώνων κ. **Ἡλίας Οἰκονομοπούλου**, ὅστις καὶ παρεχώρησεν ἡμῖν τοῦτο πρὸς μελέτην. Τὸ αὐτόγραφον, γεγραμμένον, ὡς ἐκ τοῦ χάρτου φαίνεται, πάντως μετὰ τὸ 1835, βρίθεται οὐκ ὀλίγων ἀνορθογραφιῶν καὶ ἀσυνταξιῶν, ἐξ ὧν ὁ ἀντιγραφεὺς ἐν τῷ παρὰ Κ. Ἀλεξανδροπούλῳ ἀντιγράφῳ διορθοῖ πολλά καὶ πλείονα ὁ υἱὸς τούτου **Ἀλέξανδρος Κ. Ἀλεξανδρόπουλος**, ὅστις διὰ παχείας γραφίδος λέξεις καὶ περιόδους ὅλας τοῦ κειμένου διαγράφει εἰς τρόπον, ὥστε καθ' ὅλου νὰ μὴ διακρίνονται, καὶ ἄνωθεν αὐτῶν ἐν τῷ διαστήχῳ μεταγράφει ταύτας διωρθωμένας τὴν γραφὴν ἢ φράσιν εἴτε σύνταξιν. Ἐν τοῖς ἡμετέροις *Ἀρχείοις τῆς νεωτέρας Ἀρκαδικῆς Ἱστορίας* ἀναδημοσιεύοντες τὰς ἐν λόγῳ ἀναμνήσεις, θὰ περιγράψωμεν διὰ μακρῶν τὸ αὐτόγραφον τοῦ

¹ Περὶ τούτου ἰδὲ **Ι. Φιλήμονος** *Ἱστορικὸν Δοκίμιον περὶ τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως*. Τόμ. Δ', σελ. 94 καὶ 419. — **Φωτίου Χρυσανθοπούλου** ἢ **Φωτάκου**: *Βίοι Πελοποννησίων ἀνδρῶν ἐκδοθέντες ὑπὸ Σταύρου Ἀνδροπούλου*, σελ. 132 κ. ἑ. — **Νίκου Βέη**, *Ἀνέκδοτος ἐπιστολὴ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη*, ἐν *Ἑθνικῇ Ἀγωγῇ*, τόμ. Γ' (1900) σελ. 157 κ. ἑ.

Δημητρίου Σφήκα καὶ τὰς ἐν αὐτῷ ἀπαντώσας γραφὰς θὰ σημειώσωμεν. Ἐνταῦθα προβαίνομεν εἰς τὴν ἐκδοσιν κατὰ τὸ μεταξὺ τῶν ἐγγράφων τοῦ Κ. Ἀλεξανδροπούλου εὑρεθὲν ἀντίγραφον, ἄλλως τε τῶν ἐν αὐτῷ διορθώσεων γενομένων τῇ παρακλήσει αὐτοῦ τοῦ Δημ. Σφήκα, ὡς δεικνύει ἀχρονολόγητον σχέδιον ἐπιστολῆς γεγραμμένης ὑπὸ τοῦ Ἀλεξ. Ἀλεξανδροπούλου ἐπὶ φύλλου λευκοῦ ἐπιστολιμαίου χάρτου. Ἡ ἐν σχεδίῳ αὕτῃ ἐπιστολὴ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν αἰδιδίμον Γεώργιον Τερτσέτην¹, τὴν δὲ δημοσίευσιν αὐτῆς ἀναβάλλομεν, ἅτε ἄσκοπον θεωροῦντες ἐνταῦθα τοῦτο.

Ἦδη ἐρχόμεθα νὰ εἰπώμεν ὀλίγα τινὰ περὶ αὐτοῦ τοῦ Δημητρίου Σφήκα καὶ τῆς ἀξίας, τὴν ὁποίαν τυχὸν ἔχουσιν αἱ ἐκδιδόμεναι ἀναμνήσεις αὐτοῦ.

Ὁ Δημήτριος Σφήκας ἀνῆκε εἰς γνωστὴν τῆς Στεμνίτσης οἰκογένειαν, τὴν ὁποίαν ἀπαντῶ ἐν νοταριακοῖς ἐγγράφοις ἀπὸ τοῦ ΙΗ' ἀρχομένου αἰῶνος. Περὶ τοῦ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως βίου του ἀναφέρει ὁ ἴδιος ἐν ταῖς ἀναμνήσεσιν αὐτοῦ, ὅτι διετέλει διοικητικὸς ὑπάλληλος ἐν Βεσσαραβίᾳ μετὰ τοῦ ἐξαδελφου Ἡλία Μίγκλερι, μεθ' οὗ κατὰ τὸ ἐν Δακίᾳ κίνημα συνέπραττε, διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ Α. Ὑψηλάντου ἐκατόνταρχος. Ὁ Σπ. Τρικούπης ἐκθέτων τὰ κατὰ τὴν Δακίαν ποιεῖται μνεῖαν καὶ τινος Σφήκα. Ἀναφέρει δὴλα δὴ ὅτι οὗτος μετὰ τοῦ Σαχίνη κατεῖχε τὴν παρὰ τὸ Νοτσέτον μονὴν τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, καθ' ἧς ἐφορμήσαντες τῇ 27ῃ Μαΐου οἱ Τούρκοι ὑπεχώρησαν, μὴ δυνηθέντες νὰ καταλάβωσι τὴν ἐν ὀχυρῷ μονὴν ἐκείνῃ ἐνεκεν τῆς δεινῆς ἀντιστάσεως τῶν ἐν αὐτῇ². Ὁ Δ. Σφήκας ὁμῶς ἐν ταῖς ἀναμνήσεσιν αὐτοῦ οὐδένα λόγον ποιεῖται περὶ τοῦ γεγονότος τούτου. Ὅθεν πρόκειται βεβαίως περὶ τοῦ Γεωργίου Σφήκα, τοῦ ἐξ Ἀγίου Πέτρου Κυνουριέως, οὗ μνεῖαν ὀνομαστικὴν ποιεῖται ὁ Ἰωάν. Φιλήμων³, καὶ ὅστις ἔζη κατὰ τὸ 1838, λοχαγὸς τῆς φάλαγγος ὦν⁴.

Πληγωθεὶς τὸ δεύτερον ἐν ἀκροβολισμῷ παρὰ τὸ Σκουλένιον συνελή-

¹ Περὶ τούτου ἰδὲ: Ἀγγέλου Βλάχου Γεώργιος Τερτσέτης, ἐν Παρθενῶ, τόμ. Α' (1877) σελ. 161 κ. ἐ.

² Σπ. Τρικούπη: Ἱστορία τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Ἐκδόσις τρίτη II. Ἀσλάνη, τόμ. Α', σελ. 96.

³ Ἐ. ἀ. τόμ. Β' σελ. 174.

⁴ Ἐφημ. τῆς Κυβερν. ἀρ. 18 τῆς 20 Μαΐου 1838, σελ. 86.

φθῆ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν καὶ ἤχθη εἰς Ἰάσιον, ὅθεν κατώρθωσεν ἐν καιρῷ νυκτὸς νᾶ ἐπανεῖλθῃ εἰς τοὺς μαχομένους ἐταίρους αὐτοῦ. Κατὰ δὲ τὴν ἡμέραν τῆς μεγάλης τοῦ Σκουλενίου μάχης πληγωθεὶς καὶ αὖθις μετηνέχθη εἰς τὸ ῥωσσικὸν ἔδαφος, ἐνθα αἱ πληγαὶ ἐπουλιώθησαν καὶ πλείστην περίθαλψιν ἔσχε παρὰ τῶν ὑπὸ τοῦ Ὑψηλάντου διωρισμένων Ἐφόρων τοῦ Ἰασίου, οἵτινες πολὺ πρὸ τῆς μάχης εἶχον καταφύγει εἰς τὸ ῥωσσικὸν ἔδαφος¹. Ἀκολουθήσας τὸν Φώιον Ἡλιάδην, ἔμπορον ἐκ Δημητσάνης ἐγκατεστημένον πρὸ τοῦ ἀγῶνος ἐν Ἰασίῳ καὶ ἓνα τῶν μνησθέντων ἐφόρων², ὤδευσε μετ' αὐτοῦ καὶ ἄλλων πολλῶν διὰ Ῥωσσίας καὶ Γερμανίας³, ὅθεν μόνος διεπεραιώθη εἰς Λονδίνον καὶ ἔτυχεν ἐκεῖ πλείστης περιποιήσεως παρὰ τινι Γιαννίμπᾳ ἐκ Βαλτετσινίκου τῆς Γόρτυνος ὀρμωμένῳ καὶ ἐκεῖ ἀπὸ μακροῦ ἐγκατεστημένῳ⁴, προθύμως δὲ παρέχοντι τὴν δυνατὴν περίθαλψιν παντὶ φυγάδι Ἑλληνι. Ἐκεῖθεν δὲ πλανώμενος ἐπὶ μακρὸν ἀφίκετο τέλος εἰς τὴν ἐλευθέραν πλεον Ἑλλάδα καὶ ἐγκατέστη ἐν τῷ τόπῳ τῆς γεννήσεώς του, ἐνθα ἡσυχος ἐτελεύτησε.

Αἱ ἀναμνήσεις αὐτοῦ τυγχάνουσι σπουδαιότατοι, ἅτε παρέχουσαι πλείστας νέας εἰδήσεις περὶ τῶν ἐν Δακίᾳ γεγονότων, καὶ μάλιστα περὶ τῆς μάχης τοῦ Σκουλενίου, τῆς μάχης δῆλον ὅτι ἐκείνης, ἥτις μετὰ τῆς τοῦ Δραγατσανίου προσδίδει ἀκτίνας δόξης εἰς τὸ ἄλλως τε ἄδοξον καὶ ἀτυχές ἐν Δακίᾳ κίνημα. Ἐν Δραγατσανίῳ ἔπεσον οἱ ἀποτελοῦντες τὸν ἱερὸν λόχον νεαροὶ βλαστοί, τοὺς ὁποίους ὁμοθυμαδὸν ἔφερεν εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν ἡ ὑπὸ τῆς ἐλληνικῆς παιδείας ἐμπνεομένη ἐνθουσιώδης πρὸς τὸ καθῆκον καὶ τὴν ἐθνικὴν τιμὴν ἀφωσίωσις. Ἐν Σκουλενίῳ δ' ἔπεσον ἀντιπροσωπεύοντες τρόπον τινὰ τοὺς ἀρματολούς καὶ κλέφτες ὁ Καρπενησιώτης καὶ οἱ σύντροφοι αὐτοῦ, οἵτινες αἰσchrῶς ἐγκαταλειφθέντες ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Κατακουζηνῶν δὲν ἐμιμήθησαν τὸ παράδειγμα τοῦ ἀνάνδρου καὶ ἀναξίου ἐκείνου· καίπερ δὲ προτρεπόμενοι ὑπὸ τῶν ἀντίπεραν Ῥώσων εἰς ἐγκατάλειψιν

¹ Μ. Οἰκονόμον: *Ἱστορικὰ τῆς ἐλληνικῆς Παίεγγενεσίας*. Ἐν Ἀθήναις 1873, σελ. 111 καὶ 112. Πρβλ. καὶ σελ. 93.

² Ἐν. ἄ. σελ. 90, 93, 865. — Πρβλ. Φ. Χρυσανθόπουλον ἢ Φωτάκον ἔ. ἄ. σελ. 151 κ. ἔ. Πρβλ. Διατριβὴν Ν. Λεβέντη ἐν *Ἑλπίδι*, ἔτος ΚΘ' (1865), ἀριθ. 1318, 31 Αὐγούστου, σελ. 3, στήλη 2.

³ Πρβλ. Οἰκονόμον ἔ. ἄ. σελ. 112 κ. ἔ. ἐν ὑποσημειώσει.

⁴ Αὐτόθι.

τῶν ἀσθενῶν ὀχυρωμάτων αὐτῶν δὲν ὑπήκουσαν εἰς τὰς προτροπὰς, ἀλλὰ «κοινωνήσαντες τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων ἐπερίμενον τὴν τῶν Τούρκων ἐπίθεσιν, χαίροντες καὶ ὕμνους ἡρωϊκοὺς ψάλλοντες καὶ ἐκ τοῦ προχείρου ὀχυρωθέντες εἰς τι μέρος καὶ ὅχι τὸ καλῖτερον . . . ἔδειξαν ἀνδρείας τεράσια κατορθώματα»¹, καὶ τέλος πάντες σχεδὸν διὰ τοῦ τιμίου αἵματος αὐτῶν τοῦ Προῦθου τὰ ρεῖθρα ἔβαψαν². Περὶ τῆς μιᾶς ἢ ἐτέρας τῶν μαχῶν τούτων πᾶν ἱστορικὸν μνημεῖον θεωρηθήτω ὡς πολυτιμώτατόν τι χρῆμα. Μάλιστα δὲ ἀναμνήσεις ἀνδρὸς ἀψευδοῦς καὶ ζῶντος λείποτε μετὰ τῶν ἀναμνήσεων τούτων, οἷος ὁ Δημήτριος Σφήκας ὑπῆρξε.

Τὰς τυχόν ἀνορθογραφίας τοῦ χειρογράφου διορθώσαμεν. Διὰ γραμμάτων δὲ κυρτῶν ἐσημειώσαμεν τὰς λέξεις τὰς γεγραμμένας ὑπὸ τοῦ Ἀλ. Ἀλεξανδροπούλου ἐν τῷ διαστίχῳ ἀνωθεν λέξεων ὅλως δι' ὅλου ὑπ' αὐτοῦ διαγεγραμμένων.

¹ Αὐτόθι.

² Περὶ τῆς μάχης τοῦ Σκουλενίου διὰ μακρῶν ἔγραψαν καὶ τῇ βάσει πολλῶν καὶ ἀξιοπίστων πηγῶν οἱ ἐξῆς: **Φιλήμων** (ἔ. ἀ. τόμ. Β' σελ. 495 κ. ἐ.), ὁ αὐτὸς δημοσιεύει αὐτόθι (σελ. 372 κ. ἐ.) περιγραφὴν τοῦ **Ἰακωβάκι Ρίζου**, περιγραφὴν κατὰ τὴν διήγησιν τοῦ **Γεωργίου Παπα** (σελ. 395 κ. ἐ.), καὶ ἐτέραν ἐπιστολιμαίαν περιγραφὴν ἀνωνύμου (σελ. 399 κ. ἐ.). — **Τρικούπης** (ἔ. ἀ. σελ. 106 κ. ἐ.). — **Iacobaky Rizo Neroulo** (*Histoire moderne de la Grèce depuis la chute de l'Empire d'Orient*. Γενέβη 1828, σελ. 311 κ. ἐ.). — **Pouqueville** (*Histoire de la Generation de la Grèce*. Τόμ. Β'. Ἐν Παρισίοις 1824, σελ. 480 κ. ἐ.). — Διὰ βραχυτέρων ἐκθέτουσι τὰ κατὰ τὴν τὴν ἐν λόγῳ μάχην οἱ ἐξῆς: **Μ. Οἰκονόμος** (ἔ. ἀ. σελ. 516), **Ἀμ. Φραντζῆς** καὶ ἄλλοι (*Ἱστορία τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος*. Τόμ. Α'. Ἐν Ἀθήναις 1838, σελ. 249 κ. ἐ.). — **Gervinus** (*Insurrection et Régénération de la Grèce. Traduction Française par J. F. Minssen et L. Sgutas*. Τόμ. Α'. Ἐν Παρισίοις 1863, σελ. 207 κ. ἐ.). — **Ν. Σπηλιάδης** (*Ἀπομνημονεύματα ἵνα χρησιμεύσωσι εἰς τὴν νέαν Ἑλλην. Ἱστορίαν*. Ἐν Ἀθήναις 1845 σελ. 179 κ. ἐ.). — **G. Finlay** (*History of the Greek revolution*. Τόμ. 1. Ἐδιμβούργον 1861, σελ. 167 κ. ἐ.). — **Zinkeisen** (*Geschichte der griechischen Revolution*. Τόμ. 1. Ἐν Λευψία 1840, σελ. 152 κ. ἐ.). — **Ὁ Φωτεινὸς Πατριεὺς** (*Οἱ ἀθλοὶ τῆς ἐν Βλαχίᾳ ἑλληνικῆς ἐπανάστασεως συγγραφέντες παρὰ Ἡλία Φωτεινοῦ τοῦ Πελοπον. Π. Πατριεὺς καὶ ἐκδοθέντες διὰ τὴν συνάφειαν τῆς γενικῆς ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος εἰς ἓν τμήμα*. Ἐν Λευψίᾳ τῆς Σαξονίας 1846, λιθόγραφον, πραγματικῶς ἐξεδόθη ἐν Ἰασίῳ) οὐδὲ κἂν μνημονεύε τὴν μάχην τοῦ Σκουλενίου.

Διηγήσεις τοῦ Δημητρίου Σφήκα.

Ὁ Ἡλίας Μίγκλερις¹, Πελοποννήσιος ἐκ τῆς ἐπαρχίας Καρυταίνης, ἀπὸ τὴν κωμόπολιν Στερνίτσαν², εὗρέθη εἰς τὴν Βασσαραβίαν τῆς Ῥουσσίας, εἰς μίαν ἐπαρχίαν ὀνομαζομένην εἰς τὴν Ῥουσσικὴν διάλεκτον Κενούσκογο—Ὀκγροῦγο, διοικητῆς πολιτικῆς δουλεύσεως³, μαζὶ δὲ μ' αὐτὸν συνευρέθησαν καὶ ἄλλοι πατριῶτες καὶ συγγενεῖς, δῆλα δὴ ὁ αὐτάδελφός του Βασίλειος Μίγκλερις⁴, ὁ ἀξάδελφός του Δημήτριος Σφήκας, βοηθός του εἰς τὴν δούλευσιν, ὑποδιοικητῆς μὲ διπλωμα, ἐξετέλει καὶ αὐτὸς τὰ ἴδια μὲ ἐκεῖνον καθήκοντα καὶ διοικητικὰ ἔργα.—Φέρω τὰ ὀνόματα καὶ τῶν λοιπῶν πατριωτῶν, ποῦ συνευρέθησαν μαζὶ μας, δῆλα δὴ ὁ Ἰωάννης Πυργᾶς, ὁ Νικόλαος Ῥοῖλός⁵, ὁ Ἀργύρις Νικολετόπουλος⁶.

Κατὰ τὰς 7 τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1821 ἦλθε μίαν διαταγὴ ἀπὸ τὸ Κισνόβι, ἀπὸ τὸν ὑψηλὸν γενεράλην, λέγοντας: ὁ καπετὰν Μίγκλερις μὲ τὸν βοηθόν του νὰ παρευρεθῇ εἰς τὸ Κισνόβι τὴν ἰδίαν στιγμὴν. Ἀνεχωρήσαμε καὶ μετὰ τέσσαρες ἡμέρας ἐφθάσαμεν. Ὡς τὸν εἶδεν ὁ γενεράλης

¹ Ὁ Μίγκλερις ὑπὸ τοῦ Φιλήμονος (ἔ. ἀ. σελ. 194 καὶ 197) φέρεται Μαγκλέρος καὶ Μήγκλαρης (ἔ. ἀ. σελ. 142, 197). Ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ δημοσιευμένῳ Β' παραρτήματι (Τόμ. Β' σελ. 366 καὶ 375) φέρεται Μέγκλερος ἢ Μόγκλερης (αὐτόθι σελ. 386 κᾶ.). — Παρὰ Τρικούπη (ἔ. ἀ. σελ. 271) λέγεται Μιγγλιάρης. — Παρὰ Rouqueville (ἔ. ἀ. σελ. 468) Mingrelis.

² Ὁ Ἰακ. Ρίζος Νερουλὸς (ἔ. ἀ. σελ. 317), ὁ Rouqueville (ἔ. ἀ. σελ. 467) καὶ ὁ Τρικούπης (ἔ. ἀ. σελ. 271) ἀναφέρουσι τοὺς ἀδελφοὺς Μίγκλερι ἐσφαλμένως ὡς Κεφαλλῆνας. Ὁ δὲ Φιλήμων (ἔ. ἀ. σελ. 142) ἐκ κακῆς ἀντιλήψεως ἀναφέρει Ἡλίαν Μίγκλαρην Γορτύνιον καὶ ἀδελφοὺς Μαγγιέρου Κεφαλλῆνας.

³ Ὁ κ. Τάκης Κανδηλώρος [Ἱστορία τῆς Γορτυνίας. Πάτρας 1897, σελ. 235] ἐσφαλμένως ἀναγράφει τὸν Ἡλ. Μίγκλεριν ὡς ἔμπορον ἐν Ἰσμαηλίῳ.

⁴ Ὁ Βασίλειος Μίγκλερις, ὁ ἀδελφός τοῦ Ἡλία Μίγκλερι, ὑπὸ τοῦ Ι. Ρίζου Νερουλοῦ παρὰ Φιλήμονι (ἔ. ἀ. σελ. 366 καὶ 375) καὶ τοῦ Rouqueville (ἔ. ἀ. σελ. 468), καθὼς καὶ ὑπὸ τοῦ κ. Τάκη Κανδηλώρου (ἔ. ἀ. σελ. 287) καλεῖται ἐσφαλμένως Τρέφων.

⁵ Συγγενὴς τοῦ Δημητρίου καὶ Κωνσταντίνου Ῥοῖλοῦ μετασχόντων καὶ τούτων τοῦ ἐν Δακίᾳ κινήματος. Ἔτι συγγενὴς τῶν προκρίτων Στερνίτσης Καλλογέρου καὶ Λάμπρου Ῥοῖλῶν, καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς ὀπλαρχηγῶν Βασιλείου καὶ Γεωργίου Ῥοῖλῶν (Φ. Χρυσανθοπούλου ἢ Φωτάκου, ἔ. ἀ. σελ. 132 κ. ἐ.).

⁶ Ὁ κατωτέρω Νικολέτος λεγόμενος.

τὸν ἐφίλησε σταυροειδῶς, καθ' ὅτι τὸν ἐγνώριζε ἀπὸ πολλοὺς πολέμους τῆς Ῥουσσίας, εἰς τὰ 1811 εἰς τὸ ρεσάλτο τῆς Σουλίστριας, ὅπου ἐκεῖ ἐπρωτοβραβεύθη καθαλλιέρης, καὶ 'ς τὰ 1812 εἰς τοῦ Ναπολέοντος τὴν μάχην. Τέλος μὲ τὰ παράσημα ὁ γενεράλης μᾶς ἔστειλε εἰς τὸν Κουμπερνάτορα¹ κατὰ τάξιν, αὐτὸς μᾶς ἐδέχθη ὁμοίως καὶ μᾶς συνώδευσε εἰς τὴν πεθερά του Ὑψηλάνταινα. Ἐκεῖ μὲν ἐφθάσαμε 'ς τὴν σάλα ἐφθασεν ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης καὶ τόσῃν χαρὰν ἔλαβε ὥς εἶδεν τὸν Ἡλία Μίγκλερι, ὥστε πολλὴ ὥραν ἐστάθηκαν χειροκρατούμενοι λέγοντες τὸν ἀσπασμὸν τῆς Ἐταιρείας μυστικά, ὅπου πρὸ πολλοῦ εἶχον. Εἰς τὴν ἰδίαν στιγμὴν μᾶς ἔμπασε εἰς μίαν κάμαραν, ὅπου ἦτον ὁ Ἐσταυρωμένος καὶ ἐκαίγονταν δύο κεριὰ ἀναμμένα. Τότε ἄρχισε ὁ διδάσκαλός του καὶ ἐδιάβασε τὸν ὄρκον², ἀφ' οὗ ἐβάλαμε ἐμεῖς τὰ χέργια μας εἰς τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον καὶ τὰ δύο μας δάχτυλα ὑψώσαμεν. Τελειώνοντας τὸν ὄρκον μᾶς εἶπε τὸ μυστικὸ καὶ 'ς τὴν στιγμὴν ὁ διδάσκαλος ἔγραψε τὸ δίπλωμα τοῦ καπετὰν Ἡλία Μίγκλερι διορίζοντάς τον συνταγματάρχην.

Τότε ἐρώτησε καὶ δι' ἐμέ τί εἶμαι. Τοῦ εἶπε ὁ καπετὰν Ἡλίας, ὅτι εἶμαι ἀξάδελφός του καὶ ἔχει τὴν ἐμπιστοσύνην εἰς ἐμέ, καθὼς καὶ εἰς τὴν

¹ Κουμπερνάτορα ἐννοεῖ τὸν Κωνσταντῖνον Κατακάζη, Ἕλληνα ἐκ Πάτμου ἐν Ῥωσικῇ ὑπηρεσίᾳ διατελοῦντα, πολιτικὸν διοικητὴν τῆς Βεσσαραβίας κατὰ τὸ 1821. Οὗτος ἦτο σύζυγος τῆς Αἰκατερίνης Ὑψηλάντου, τῆς κατὰ τὸ 1791 γεννηθείσης κόρης τοῦ Κωνσταντῖνου Ὑψηλάντου ἐκ τῆς δευτέρας αὐτοῦ συζύγου Ἐλισάβετ Βακαρέσκου, ἐξ ἧς ἐγεννήθησαν ὁ Ἀλέξανδρος (1792 † 1828) ὁ Δημήτριος (1794 † 1832 ἐν Ναυπλίῳ), ὁ Νικόλαος, ὁ Γεώργιος († 1829), σύζυγος Μαρίας Κωνστ. Μουρούζη, πατὴρ τῆς Σοφίας συζύγου τοῦ κόμητος Διονυσίου Ῥώμα, ὁ Γρηγόριος σύζυγος Χαρικλείας Σκαναβῆ, ἡ ῥηθεῖσα Αἰκατερίνη, καὶ ἡ κατὰ τὸ 1798 γεννηθεῖσα Μαρία σύζυγος τοῦ Α. Σχινᾶ. Τούτων ἑτεροθαλῆς ἀδελφὴ ἦτο ἡ κατὰ τὸ 1789 γεννηθεῖσα Ἐλένη, σύζυγος τοῦ Ἀλεξάνδρου Νέγρη, κόρη τοῦ Κωνσταντῖνου Ὑψηλάντου ἐκ τοῦ πρώτου αὐτοῦ γάμου μετὰ τῆς Ραλοῦς, κόρης τοῦ Ἀλεξάνδρου Καλιμάχη. Τοῦ Κωνσταντῖνου Κατακάζη ὁ υἱὸς Γαβριὴλ διετέλεσε πρεσβευτὴς τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας παρὰ τῷ βασιλεῖ τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν μεταπολίτευσιν τοῦ 1843. (Πρβλ. Φιλήμονα, ἔ. ἀ. τόμ. Β' σελ. 288). Ὁ υἱὸς τοῦ Γαβριὴλ Κατακάζη Κωνσταντῖνος ἔζη τῷ 1869 πρεσβευτὴς τῆς Ῥωσσίας ἐν Βραζιλίᾳ.

² Πρόκειται βεβαίως περὶ στρατιωτικοῦ ὄρκου καὶ οὐχὶ περὶ τοιοῦτου τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, διότι ταύτης εἶχε μνηθῆ ὁ Ἡλ. Μίγκλερις ἀπὸ τοῦ 1817 κατηχηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀθ. Σέκερη (Πρβλ. Ὀνομαστικὸν κατάλογον τῶν μελῶν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας δημοσιευόμενον ὑπὸ Ι. Φιλήμονος, ἔ. ἀ. Τόμ. Α' σελ. 402, ἀριθ. 364).

δούλεψιν ἡμαστέ μαζί. Ἐγγραψε καὶ δι' ἐμὲ ἐν δίπλωμα διορίζοντάς με ἑκατόνταρχον καὶ μὲ εἶπε νὰ φροντίσω νὰ συνάξω τοὺς ἑκατὸ στρατιώτας καὶ ἡ πατρὶς θὰ μὲ βραβεύσῃ. Ὑπεγράψαμε τότε καὶ εἰς ἐν βιβλίον.

Μᾶς ἐβίασε νὰ ἀναχωρήσωμεν καὶ σύντομα νὰ περάσωμεν εἰς τὴν Δακίαν, ὅπου ξανὰ θὰ ἀνταμώσωμεν. Ἐρχόμενοι ἐμεῖς εἰς τὸ κατάλυμά μας ἐδώσαμεν τὴν ἀπαραίτησίν μας ἀπὸ τὴν δούλευσι καὶ ἐβάλαμε προκήρυξι εἰς ὅλην τὴν ἐπαρχίαν, ὅτι ἀναχωροῦμεν καὶ ὅποιος ἔχει ἀπαιτήσεις νὰ ἔλθῃ νὰ λάβῃ τὸ δικαίωμά του. Ἐρχοντας οἱ κάτοικοι ἔκλειον τὴν ὑστέρησιν τοῦ καλοῦ τους διοικητοῦ καὶ προστάτου, ὅπου τοὺς ἀποίκισε ἀπὸ τὰ Τούρκικα μέρη εἰς τὸν καιρὸν τοῦ 1811. Τέλος ἀρχίσαμε καὶ συνάξαμε στρατιώτας καὶ Ἕλληνας καὶ Βουλγάρους καὶ Σέρμπους καὶ Μουλτουβάνους¹ καὶ κρυφίως τοὺς ἀπερνούσαμε εἰς τὸ Γαλάζιον μὲ ὅπλα, πολεμοφόδια, ἄλογα καὶ ἑξοδα, διὰ νὰ στέκωνται ἐκεῖ ὅσο νὰ ἀπεράσωμε καὶ ἐμεῖς. Ἐτοιμάσαμε πολεμοφόδια 12 φορτία καὶ ἀπεράσαμε τὸν Προῦτον διὰ νυκτὸς μὲ τοὺς Καζάκους, τοὺς ἐδώσαμε 360 γρόσια, ὅπου μᾶς ἀπεράσανε 12 ἀνθρώπους καὶ 25 ἄλογα διὰ νυκτὸς. Εἰς τὸν Βάλτο ἐδοκιμάσαμε πολὺ κόπο, ἐπερπατήσαμε ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ ἐφθάσαμε εἰς ἐν χωρίον τῆς Μόλδοβας καὶ ἠῦραμεν 25 Ἕλληνες Καρπενησιῶτες ἑτοιμοὺς καὶ αὐτοὺς νὰ πᾶν εἰς τὸ Τεκοῦτζι, ὅπου ἦταν ὁ μπέμπασης Ἀθανάσις² μὲ ὅσους ἔρχονταν ἀπὸ τὸ Γαλάζιον καὶ ἀπὸ ἄλλα μέρη. — Τὴν Μεγάλην Παρασκευὴ ἀναχωρήσαμε διὰ Τεκοῦτζι καὶ οἱ σύντροφοί μας εἶχανε ἀνάγκη γιὰ φουσέκια καὶ ἡμεῖς διὰ πέτρες. Ἐστειλαν 5 συντρόφους τους, μαζί καὶ ἐγὼ ὁ Δημήτριος Σφήκας, καὶ ἐπήγαμε ἔς τὸ Μπουρλουῦτο τὸ ἑσπέρας. Ἐψωνίσαμε τὰ ὅσα ἠθέλαμεν καὶ τὸ Μεγαλοσάββατο ἐκινήσαμε διὰ νὰ πάμε ἔς τὸ Τεκοῦτζι. Μᾶς ἐκυνήγησαν 150 Τούρκοι, ὅλοι καθελλαραῖοι, ἀλλ' ἡμαστέ ἀπερασμένοι τὸν ποταμόν, αὐτοὶ ἔς τὸ ἄλλο μέρος, δὲν ἦτο τόπος νὰ ἀπεράσουν, ἔρριχναν ὀλοένα εἰς ἡμᾶς πυροβόλα, ἐπληγώθην ἐγὼ εἰς τὸ ἀριστερὸ ποδάρι. Ἐπλησίαζε νύξ, μᾶς ἔχασαν. Ἐφθάσαμε τὴν νύχτα ἔς τὸ Τεκοῦτζι, ὅπου ἠῦραμε

¹ Μουλτουβάνοι = Μολδαβοί.

² Τοῦ Ἀθανασίου Καρπενησιώτου, ὅστις τόσον ἡρωϊκῶς ὡρᾷ κατὰ τὸ ἐν Δακίᾳ κίνημα καὶ ὅστις τόσων ἐπαίνων ἔτυχεν παρ' ὅλων τῶν ἐξιστορησάντων τὸ κίνημα τοῦτο, βιογραφίαν, ἐλαχίστας ὅμως πληροφορίας παρέχουσιν, ἐδημοσίευσεν ὁ Ἀν. Γούδας *Βίαι παράλληλοι τῶν κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν διαλαμπάντων ἀνδρῶν*. Ἐν Ἀθήναις 1876. Τόμ. Η' σελ. 441 κ. ἑ.).

πολλοὺς συναγμένους καὶ τὸν ἑμπίμπασιν Ἀθανάσι με τὸν καπετὰν Μίγκλερι· τὴν ἴδια νύχτα ἐπήγαμε 'ς τὸν ὄντα, ὅπου ἦταν καταλληλότερον, τὸ πρῶτ' ἐκάμαμε Ἀνάστασιν. Εἰς τὸν ἴδιον καιρὸν ἔφθασαν ἀπὸ τὸν Ὑψηλάντη 2 Ἑπτανήσιοι Κεφαλλῆνες φέροντες ἐν ἔγγραφον, ὅθεν ἤθελεν εὐρεθῇ ἐλληνικὴ δύναμις νὰ δώσῃ χεῖρας βοηθείας. Ἡσυγκρίθησαν οἱ δύο ἀρχηγοὶ καπετὰν Ἡλίας καὶ Ἀθανάσις νὰ συντροφεύσωμε τοὺς δύο ἀπεσταλμένους ἕως 'ς τὸ Γαλάζιον καὶ νὰ πάρωμεν ἀπ' ἐκεῖ τοὺς ὅσους στρατιῶτες ἦτον ἀπερασμένοι ἀπὸ Ρουσιάν. Εἰς τὸν δρόμο ἐκάμαμε δύο ἀκροβολισμοὺς με τοὺς ἐχθροὺς. Φθάνοντας 'ς τὸ Γαλάζι ὁ μπίμπασιν Ἀθανάσις ἔβγαλε 6 κανόνια ἀπ' τὰ καράβια ἔξω εἰς τὴν στεριάν, ὅπου ἦτον παλαιοχαντάκι καὶ μικρὸς λόφος. Βλέποντας ὁ καπετὰν Ἡλίας ἐδυσχερεστήθη λέγοντας· Δὲν εἶν' δίκαιον νὰ κάμωμεν ἐμεῖς ἐδῶ στάσι, ὅτι ἐὰν μᾶς πάρουν οἱ ἐχθροὶ ἓνα κανόνι, εἶναι κακὴ φωνὴ τοῦ ἔθνους καὶ μᾶς καταδικάζει ἡ πατρίς. Αὐτὸς δὲν ἤκουσε, ἀλλ' ὥς ἐμάθαμε εἶχεν ὁμιλίαν με τοὺς ἀρχοντες τῆς Μολδόβας νὰ φυλάξῃ τὸ Γαλάζι¹, καὶ ἐκ τούτου ὀλίγον ἔλειψε μόνοι μας νὰ σκοτωθῶμεν εἰς τὰς 18 Ἀπριλίου 1821. Εἰς τὰς 20 Ἀπριλίου ἦλθε ἓνας ἄνθρωπος καὶ μᾶς λέγει, ὅτι εἰς τὸ Ἱμπραίλι ἦλθαν 14000 Τοῦρκοι καὶ κατ' αὐτὰς θὰ ἔλθουν νὰ σᾶς πολεμήσουν, καθὼς συνάξουν καὶ τοὺς ἐντοπίους ἀπ' ὅλα τὰ μέρη, καὶ ἔστω πρὸς εἰδΗΣΙΝ σας. Τότε πάλιν ἦλθαν ὅλοι οἱ ὀπλαρχηγοὶ καὶ συνωμίλησαν, ἀλλ' ὁ μπίμπασιν Ἀθανάσις δὲν ἤκουσε καὶ ὀλίγον ἔλειψε νὰ φονεύσῃ τὸν Ἡλίαν Μίγκλεριν². Ἀλλ' ὁ Μίγκλερις μὴν γίνῃ αἰτία τοῦ κακοῦ ὥς γενναῖος καὶ πολὺ φρόνιμος ἀπεσύρθη 'ς τὸ ἀντικρὺ μέρος, 'ς τὸ Ντζιφούτ, ἔπεσε 'στὰ Ὁβρέικα μνημοῦρια καὶ συναχθῆκαμεν ἐκεῖ ὅλοι οἱ Πελοποννήσιοι καὶ Κρητικοὶ καὶ λοιποὶ. Εἰς τὰς 30 Ἀπριλίου ἔφθασαν μίαν ὥραν μακρὰν τοῦ Γαλαζίου 'ς τὸ λεγόμενον Σερέτη³ καὶ ἐτρέξαμεν ὅλοι εἰς ἀπάντησίν τους, ἦλθαμε εἰς ἀκροβολισμὸν με τοὺς ἐχθροὺς, ὥστε ἐφονεύθησαν πολλοὶ ἐχθροὶ καὶ ἵπποι, ἐπληγώθη ἓνας ἰδικὸς μας ὀλίγο. Ἐγὼ καὶ ὁ Βασί-

¹ Ὁ Ἀθανάσιος Καρπενησιώτης, ὡς κοινῶς ἀναγράφεται, ἐστάλη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Α. Ὑψηλάντου πρὸς φρουρὰν τοῦ Γαλαζίου.

² Αἱ σχέσεις τοῦ Ἡλ. Μίγκλερι καὶ τοῦ Ἀθ. Καρπενησιώτου πόρρω ἀπέχον, φαίνεται, τῆς ἀδρότητος. — Πρὸς τὰ ἀναφερόμενα ὑπὸ ἀνωνόμου τινὸς μαχητοῦ τῆς μάχης τοῦ Γαλαζίου, τοῦ ὁποίου τὴν ἀφήγησιν περὶ ταύτης δημοσιεύει ὁ I. Φιλήμων (ἐ. ἀ. τόμ. Β' σελ. 379 κ. ε').

³ Ποταμὸς ἐκβάλλων εἰς τὸν Δούναβιν.

λειος Μίγκλερις ἤμασθε εἰς ἀμπέλι καλὰ τοποθετημένοι καὶ ἐχτυπούσαμε τοὺς ἐχθρούς. Μᾶς ἔξάνοιξαν τὰ παλινόσκυλα καὶ ἤλθαν νὰ μᾶς συλλάβουν· εἰς ἀπ' τὸ Ἄργος ὀνομαζόμενος Κοτύρας βλέποντας τὸν κίνδυνον εἰρεξε καὶ ἐφόνευσε δύο καὶ ἐπῆρε ἓνα ἄλογον. Τὸ πρῶτ' εἰς τὴν 1 Μαΐου, ἅμα ἐξημέρωσε, ἤλθαν ἓνα πλῆθος ἐχθροί, ὥστε μᾶς ἐπλησίασαν δίχως νὰ λάβωμεν καιρὸν νὰ ἀντιπαραταχθῶμεν, ἀλλ' ἐχάλασεν ὅλη ἡ τάξις καὶ ἐκύτταξε καθεὶς ποῦ νὰ σωθῇ, ἀλλ' εἰς μάτην.

Καὶ ἐβλεπες μέσα ἔς τὰ σοκάκια νὰ πολεμοῦν ἀπὸ 10 καὶ 15 ὡς εὐρέθησαν, ἐμάχοντο ὥσθ' ὅπου ἐπλήρωσαν τὸ χρέος τῆς πατρίδος. Ἐγὼ δὲν εἶδα τοὺς ἄλλους πόθεν ἐμάχοντο καὶ ἐτρεχα μὴν ἡξεύρωντας, ξαφνοῦ εἶδα τὴν τάπιαν καὶ ἔρριχνε κανόνια καὶ ἐστρεψα κατ' ἐκεῖ, ἀλλὰ παντοῦ ἐχθροὶ πυροβολῶντας με καὶ ἅμα ὅπου ἐπλησίασα εἰς τὸν χάντακα τοῦ ἀμπελῶνος πλησίον τῆς τάπιας ἄφησα τὸ ἄλογο καὶ πέρνοντας τῆς κοιλίας ἐμπῆκα μέσα καὶ ἦτον ὅλοι μέσα 40 καὶ ἓνας ἐγὼ 41, μ' ἓνα κάρτο ἦρθε καὶ ὁ μπίμπαση Ἀθανάσις καὶ ἐγίναμε ὅλοι 42¹. Ἐβάστηξε ὁ πόλεμος ἀπὸ τὸ πρῶτ' ἕως τοῖς ἕξ ὥρες τῆς νυχτός, ἐπληγώθησαν ἀπὸ τὸ κανόνι δύο καὶ εἰς τὴ φευγάλα μᾶς ἐπίασαν δύο ἀδελφοὺς, ἀμέσως τοὺς ἀπεκεφάλισαν. Ἐκεῖ δὲ ἐν ᾧ μᾶς ἐκυνηγούσανε οἱ Τοῦρκοι ἐφθάσαμε εἰς τὸν Σαλαχανᾶ, ἤλθε ἡ καβελλαρία πλῆθος, ἐπέσαμε μέσα ἔς τὴν λίμνην, ὥστε τὸ ἐπίλοιπον τῆς νυχτός καὶ τὰ μισὰ τῆς ἡμέρας ἐπέρασαν, ὥστε νὰ φθάσωμεν ἔς τὸν Προῦτον, ὅπου καὶ οἱ λοιποὶ ἦσαν ἐκεῖ φτασμένοι, ὅσοι ἐγλύτωσαν ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τὸ ξίφος, περισσότεροὶ τῶν χιλίων ψυχῶν. Ἐνεκα τοῦ Μίγκλερι ἦτο ἐκεῖ τὸ καράβι τοῦ καπετὰν Δημητρίου Λιμνίου καὶ ἄλλα ὀθωμανικά, ὅπου πρότερον οἱ Ἕλληνες εἶχαν πάρει² καὶ μᾶς περιποιήθηκαν. Εἰς αὐτὴν τὴν μάχην ἐφονεύθησαν πολλοί, ὁ Ἰωάννης Πύργας, ὁ Θεοδόσιος Ἰωάννου Πατρηνός³ καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Ροῖλός καὶ ὁ Κοτύρας καὶ ἄλλοι πολλοί,

¹ Διαφόρως πως ἐκτίθεται τὸ γεγονὸς ὑπὸ Α. Φραντζῆ (ἔ. ἀ. τόμ. Α' σελ. 211 κ. ἑ.).

² Τὰ ἐν λόγῳ τουρκικὰ πλοῖα κυριευθέντα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀρχομένου τοῦ Μαρτίου διωκοῦντο ὑπὸ τοῦ Δ. Σφαέλου.—Πρὸβλ. Φιλήμονα, ἔ. ἀ. σελ. 119.

³ Ὁ κ. Τ. Κανδηλῶρος (ἔ. ἀ. σελ. 288) τὸν Θεοδόσιον Ἰωάννου, ὁ ὁποῖος κατήγετο ἐκ Πατρῶν, δι' ὃ καὶ Πατρηνὸς ἀνωτέρω καλεῖται, ὀνομάζει *Ι. Θεοδωρίδην* καταγόμενον δὴθεν ἐκ *Στεμνίσης*. Ἐπίσης ἐσφαλμένως ἀναφέρει (αὐτόθι) ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος Ροῖλός ἐπεσεν ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Σκουλενίου.

ἀλλὰ δὲν ἐνθυμοῦμαι τὰ ὀνόματά τους. Ἦλθε ὁ πολκόβνικος Κοντογόννης¹, Δημητσανίτης, καὶ ἔλαβε τὸ ἀρχηγεῖον. Ἐκεῖ ἐσταθήκαμεν ἀπὸ τὰς 2 τοῦ Μαΐου ἕως τὰς 10 Ἰουνίου καὶ ἀνεχωρήσαμε μὲ κιρλακία, μὲ κανόνια, μέσα ἔς τὸν ποταμὸν Προῦτον.

Ὁ δὲ Κοντογόννης μόλις ἔλαβε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ ἔδωσε τὴν ἀρχὴν τῆς καθάλλαρίας εἰς τὸν καπετὰν Ἡλίαν Μίγκλεριν. Ὁ δὲ Μίγκλερις ἀπὸ τὸ μέρος τῆς Μολδόβας ἔς τὴν ἄκραν τοῦ Προῦτου ἐβάδιζε μὲ τὸ ἱππικόν, ὅστις ἄγρυπνος καὶ γενναῖος ὦν ἐξέδωσε διαταγὴν πρὸς τὸν ἐκατόνταρχον Δημήτριον Σφήκαν λέγοντας: Νὰ πάρῃς 50 καθάλλαραίους καὶ μ' αὐτοὺς νὰ ἔρχῃσαι μίαν ὥραν μακρὰν τοῦ ποταμοῦ, μὴν μᾶς ἔχουν καμμίαν ἐνέδραν οἱ ἐχθροί. Ἀμα ἐμακρύνουμεν εἰς τὴν Ἰωβάνιτσαν, ὅπου ἦτον μύλοι, μᾶς εἶπαν δύο ἄνθρωποι: Ἐμπρὸς ὅπου πάτε εἶναι ἔς τὸ λόγγον πολλοὶ Τοῦρκοι. Ἐδώσαμε τὴν εἰδήσιν εἰς τὸν κ. Μίγκλερι καὶ πάραυτα ἔφθασε μὲ τοὺς λοιποὺς καθάλλαραίους. Οἱ Τοῦρκοι ὡς μᾶς εἶδαν μὲ τόσῃν ὀρμῇν ἀφῆσαν τὴν θέσιν τους καὶ δρομέως ἀπὸ σὺρθησαν μακρὰν, ὁμοίως καὶ εἰς ἄλλο μέρος. Τέλος ἐφθάσαμε εἰς τὸ Γιασί ἀπ' ἑξῶ, ἐπεράσαμε καὶ ἐπήγαμε εἰς τὴν Στίγκα² τοῦ Μετο-

¹ Ὁ Κοντογόννης ὑπὸ τινῶν καλεῖται κακῶς Κοντογούνης (Ι. Ρ. Νερουλὸς ἔ. ἀ. σελ. 317. Α. Φραντζῆς, ἔ. ἀ. σελ. 225 κλπ.). Ὁ Ν. Σπηλιάδης (ἔ. ἀ. σελ. 179) καλεῖ αὐτὸν Κοντογούρη. Τὸ βαπτιστικὸν αὐτοῦ ὄνομα ἦτο Νικόλαος, ἐσφαλμένως δὲ ὁ Ι. Φιλήμων (ἔ. ἀ. σελ. 194) ἀναφέρει ὅτι ἦτο Ἰωάννης. — Ὁ Γεώργιος Παπᾶς παρὰ Φιλήμονι (ἔ. ἀ. σελ. 397) τὰ ἐξῆς χαρακτηριστικὰ ἀναφέρει περὶ τοῦ Ν. Κοντογόννη: «Ὁ πολκόβνικος Ν. Κοντογόννης, ἀνὴρ γενναῖοφυχος καὶ οὐχὶ στερημένος κάποιας θεωρίας καὶ πράξεως, ἠδύνατο ὠφελίμως νὰ ἐπηρεάσῃ τὴν πατρίδα εἰς τὰς περιστάσεις, ὅπου εὐρίσκετο, ἂν ἡ μεγάλη του ἐνρηλοφροσύνη καὶ τὸ ὑπερασπικὸν τοῦ φερσίματός του δὲν ἔκαμον τοὺς στρατιώτας ἐν γένει νὰ τὸν βδελύσσωνται καὶ νὰ τὸν ἀποστρέφονται».

² Ὁ Α. Φραντζῆς (ἔ. ἀ. σελ. 216) ἐσφαλμένως τὴν Στίγκα καλεῖ Στίγμα. Ἦτο δὲ ἡ Στίγκα, ὡς ὁ Ι. Ρίζος Νερουλὸς παρὰ Φιλήμονι (ἔ. ἀ. σελ. 371 κ. ἑ.) ἀναφέρει, «ἀγρὸς κείμενος ἐπάνω εἰς λόφον ὑψηλόν, καὶ ἐν τέταρτον τῆς ὥρας ἀπέχων ἀπὸ τὴν κώμην τοῦ Σκουλενίου ἐπὶ τῆς ὁχθῆς τοῦ Προῦτου, καλὸς μὲν διὰ τὸν περικαλῇ ἐν αὐτῷ οἶκον, ἔργον Βοϊαρικῆς τρυφῆς, καὶ εὐθετος διὰ τὴν γειτνίασιν τοῦ Προῦτου πρὸς ἀνθρώπους μελετῶντας φυχὴν, ἀνεπιτηδειότατον ὁμως εἰς στρατοπεδίαν διὰ τὴν ἑλλειψιν μάλιστα τοῦ ὕδατος». — Ἀνῆκε δὲ ὁ ἀνωτέρω μνημονευόμενος οἶκος εἰς τινὰ πλούσιον Μολδαβὸν Ρασδοβάνον (Πρβλ. Φιλήμονα, ἔ. ἀ. σελ. 153). Περὶ τὸν οἶκον τοῦτον συνήφθη τῇ 16 Ἰουνίου 1821 μάχῃ πεισματώδους μεταξὺ 35 Ἑλλήνων κατὰ 700 καὶ πλέον Ὀθωμανῶν. (Πρβλ. Ἀφήγησιν Γεωργίου Παπᾶ παρὰ Φιλήμονι, ἔ. ἀ. σελ. 399).

θάνου, ὅπου ἦτον ὁ πρίγκιπας Κατακουζηνός. Μᾶς ἐδέχτη μὲ πολλὴν χαρὰν¹, ἐκαθίσταμεν τὸ ἐσπέρας, τὴν ἄλλην ἡμέραν εἰς τὰς 16 Ἰουνίου ἦλθαν οἱ Τούρκοι εἰς τὸ Γιάσι² 8 χιλιάδες³, μᾶς ἐδόθη ἡ εἰδησις ἀμέσως, ὁ Κατακουζηνός καὶ ἄλλοι πολλοὶ μετ' αὐτοῦ ἐπῆγαν εἰς τὸ Σκουλένι⁴ καὶ ἄρχισαν καὶ ἔκαμαν ἓνα φράγμα ἀπὸ ἄδεια βουτσία καὶ τάβλες καὶ ἔρριχναν χῶμα ἀπάνου, ὅχι ὁμῶς σὲ ἀσφαλισμένο μέρος, ἀλλὰ ἀντικρὺ εἰς τὴν Καραντίναν· ἀπόλα τὰ μέρη μᾶς 'πολεμοῦσαν. Εἰς τὰς 16 ἦλθαμε εἰς ἀκροβολισμοὺς μὲ τοὺς ἐχθροὺς καὶ πολλοὺς ἐθανατώσαμε. Ἐφρονεύθησαν καὶ δύο ἐξ ἡμῶν καὶ ἠχμαλωτίσθη καὶ ὁ Δημήτριος Σφήκας, πληγωθεὶς εἰς τὸ ποδάρι μὲ ξίφος καὶ εἰς τὸ ἀριστερὸ χέρι μὲ ντουφέκι. Συλληφθεὶς τὸν ἤφεραν εἰς τὸ Γιάσιον καὶ τὸν ῥώτησε ὁ Πασᾶς· Ποῖος εἶναι ἐκεῖνος ὅπου εἶχε τὰ βραβεῖα καὶ τὸν κόκκινο γιανκᾶ καὶ πῶς τὸν λένε καὶ ποῦθε εἶναι; Τοῦ εἶπε τὴν ἀλήθειαν, ὅτι καπετὰν Ἡλίαν τὸν λένε καὶ εἶναι Μωραΐτης. Εἶπε· Θέλω τὸν φέρεи ζωντανὸν ὡς καὶ σέ. Τὴν νύκτα ἔφυγα μπουσουλῶντας καὶ ἦλθα εἰς Στίγκα καὶ ἐπλησίασα εἰς τὴν γέφυρα καὶ μὲ εἶπαν νὰ 'πῶ τὸ μυστικόν, ἀλλ' ἐγὼ τοὺς εἶπα· μιλήστε τοῦ καπετὰν Ἡλία. Ὁμίλησαν καὶ ἦλθαν καὶ μὲ 'πῆραν. Ἀμα ἐξημέρωσε 'ς τὰς 17 Ἰουνίου ἐπήγαμε νὰ ἰδοῦμεν τί ταμπούρια εἶχαν ἐτοιμασμένα καὶ ποῦ βλέπουμε τιποτέ-

¹ Πρὸβλ. Α. Φραντζῆν, ἔ. ἀ. σελ. 246, ἀφήγησιν Γεωργίου Παπαῦ παρὰ Φιλήμονι, ἔ. ἀ., σελ. 396.

² Ἡ εἰσοδος τῶν Τούρκων εἰς Ἰάσιον ἐγένετο τῇ 13^ῃ Ἰουνίου, κατὰ Ι. Φιλήμονα (ἔ. ἀ. σελ. 193), Σ. Τρικούπην (ἔ. ἀ. σελ. 107), G. Gervinus (ἔ. ἀ. σελ. 207) καὶ G. Finlay (ἔ. ἀ. σελ. 167). — Μετὰ τοῦ Σφήκα συμφωνεῖ καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἡμερομηνίαν ταύτην καὶ Ι. Ρίζος Νερουλός (ἔ. ἀ. σελ. 318. Πρὸβλ. Φιλήμονα, ἔ. ἀ. σελ. 372) καὶ Rouqueville (ἔ. ἀ. σελ. 478).

³ Ὁ Φιλήμων (ἔ. ἀ. σελ. 195) ἀναφέρει ὀλίγω ἥττονα τὸν ἀριθμὸν τῶν εἰς Ἰάσιον ἐλθόντα Τούρκων, ἐπὶ περίπου χιλιάδας. — Ὁ Ν. Σπηλιάδης (ἔ. ἀ. σελ. 180) συμφωνεῖ πρὸς τὸν Σφήκα.

⁴ Ὁ Α. Φραντζῆς (ἔ. ἀ. σελ. 219 ἐν ὑποσημειώσει) τὰ ἐξῆς σημειοῖ περὶ τῆς θέσεως τοῦ Σκουλενίου: «Τὸ Σκουλένιον κεῖται ἐπὶ τοῦ Προῦτου ποταμοῦ τοῦ διαχωρίζοντος τὴν Μολδαβίαν ἀπὸ τὴν Βασαραβίαν· ἀποτελεῖ μέρος τῆς Ῥωσσίας καὶ μέρος τῆς Βασαραβίας, εἰς τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ Λοιμοκαθαριτήριο τῆς Ῥωσσίας· καὶ εἰς τὸ μὲν Ῥωστικὸν μέρος αὐτοῦ κεῖται ἐν μικρὸν χωρίον ἐν τέταρτον τῆς ὥρας ἀπέχον τοῦ ποταμοῦ, εἰς δὲ τὸ μέρος τῆς Μολδαβίας ἦσαν ὀλίγαι τινὲς ἀποθήκαι».

νια. Ὁ Μίγκλερις καὶ ὁ Κοντογόνης ἐσυνωμίλησαν Ὁ ἀρχηγὸς¹ ἐπέ-
 ρασεν εἰς τὴν Καραντίναν, εἰς ἡμᾶς καμμία ἐλπίς δὲν μένει εἰμὴ νὰ
 ἐμψυχώσωμεν τοὺς στρατιώτας νὰ ἐκδικηθοῦν διὰ τὴν ἀγάπην τῆς
 πατρίδος καὶ ἡμεῖς νὰ κάμωμεν τὸν ἀσπασμὸν τὸν τελευταῖον, ὅτι ὡς
 πληροφορούμεθα ἀπὸ τὸν Σφήκα οἱ ἐχθροὶ εἶναι πολλοὶ καὶ ἡμεῖς πολλὰ
 ὀλίγοι ἀλλὰ γενναῖοι, ἄλλοι Λεωνίδαί, Θεμιστοκλεῖς, Μιλτιάδαι καὶ
 Φιλοποίμενες Μεγαλοπολῖται καὶ λοιποὶ ἥρωες τῆς πατρίδος μας· νὰ
 μετρήσωμεν πόσοι εἴμαστε σύντομα, ὅτι οἱ ἐχθροὶ ἐπλησίασαν. Τότε ὁ
 Τρύφωνας Κλήρης ἐμέτρησε καὶ ἦτον ὅλοι 248² μὲ τοὺς ἀρχηγοὺς καὶ
 πληρωμένους. Ὁ δὲ Μίγκλερις ἔβγαλε λόγο: Ἀδελφοὶ συστρατιῶται,
 Ἕλληνες καὶ λοιποὶ, οἱ ἐχθροὶ ἔρχονται, δεχθῆτε τοὺς γενναίως, σταθῆτε
 ἄνδρες, μιμηθῆτε τοὺς προγόνους μας, μὴ φοβηθῆτε τὸν ἀριθμὸν τοὺς
 ἀλλ' οὔτε τὰ ὅπλα τοὺς, ὡς λέοντες ὀρμάτε καὶ ἔχομε τὸν τίμιον σταυ-
 ρὸν βοηθόν. — Τότε ὁ δεινὸς Τρύφωνας Κλήρης³ ὀρμήσας κατὰ τοῦ

¹ Ἀρχηγὸν ἐννοεῖ τὸν Γ. Κατακουζηνόν, ὅστις δύο ἡμέρας πρὸ τῆς μάχης
 τοῦ Σκουλενίου (Πρὸλ. Ῥ. Νερουλόν, ἔ. ἀ. σελ. 317) ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι
 μεταβαίνει δῆθεν πρὸς ἀποχαιρετισμὸν τῆς μητρὸς του διέβη τὸν Προῦθον καὶ
 ἦλθεν εἰς τὸ βωσσικὸν λοιμοκαθαρτήριον, ἐγκαταλείψας σκληρῶς τὸ σῶμα καὶ
 τὴν πολεμικὴν θέσιν αὐτοῦ. Ὁ ἄνανδρος οὗτος διὰ ὑπομνήματος ἐκδοθέντος ἐν
 ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτόπλου τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ ἔτους 1821 μάρτυρος,
 ἐν Ἑλλή Σαξόνων 1824 (Briefe eines Augenzeugen der Griechischen
 Revolution), πειρᾶται φληναφῶν νὰ δικαιολογήσῃ τὴν κατάπτυστον διαγωγὴν
 του, ἀλλὰ μάτην.

² Ὁ ἀριθμὸς τῶν γενναίων μαχητῶν τοῦ Σκουλενίου ὑπὸ πάντων τῶν ἱστο-
 ρικῶν φέρεται μείζων τοῦ μνημονευομένου ὑπὸ τοῦ Σφήκα. Κατὰ τὸν Rou-
 queville (ἔ. ἀ. σελ. 485) καὶ Ῥίξον Νερουλόν παρὰ Φιλήμονι (ἔ. ἀ. σελ. 373)
 ἦσαν 485, κατὰ τὸν Ῥίξον Νερουλόν (σελ. 317) 500, κατὰ Α. Φραντζῆν (ἔ. ἀ.
 σελ. 219) 350, κατὰ Σ. Τρικούπην (ἔ. ἀ. σελ. 107), Ι. Φιλήμονα (ἔ. ἀ. σελ.
 195), Μ. Οἰκονόμον (ἔ. ἀ. σελ. 111), G. Finlay (ἔ. ἀ. σελ. 167) 400, κατὰ
 Gervinus (ἔ. ἀ. σελ. 208) 400—500. Κατὰ τινὰ ἐπιστολὴν ὑπὸ ἄνωνύμου
 πεμφθεῖσαν πρὸς τὸν Κ. Οἰκονόμον τὸν ἐξ Οἰκονόμων, δημοσιευθεῖσαν δὲ ὑπὸ
 Ι. Φιλήμονος (ἔ. ἀ. σελ. 400), ἦσαν 450 περίπου. — Ἡ ἀρίθμησης ὅμως ἡ μνη-
 μονευομένη ὑπὸ τοῦ Σφήκα ἐγένετο μετὰ τοὺς ἀκροβολισμοὺς τοὺς πρὸ τῆς
 κυρίως μάχης.

³ Ὁ Τρύφων Κλήρης ἔπεσεν ἐν τῇ μάχῃ. (Πρὸλ. Τρικούπην, ἔ. ἀ. σελ. 271).
 Οὗτος ἦτο Στεμνιτσιώτης, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ὁ κ. Τάκης Κανδηλιῶρος (ἔ. ἀ.
 σελ. 288) ἐκ παρανοήσεως μετεμόρφωσεν εἰς Δ. Κλήν.

ἐχθροῦ πολλάκις, ἀβλαβῆς ἐπέστρεφε· ἔδωκε κ' εἰς τοὺς λοιποὺς καλὸν παράδειγμα. Ὁ πόλεμος ἄρχισε δύο ὥρες ἡμέρα καὶ ἕως τὸ μεσημέρι ἐγενότανε μὲ μεγάλην γενναϊότητα καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη· τούρκικα κεφάλια περίπου 50 στημένα μὲ τὰς λόγχας τριγῦρο 'ς τὸ ταμποῦρι. Τὸ μεσημέρι ἤφεραν τὰ κανόνια καὶ τὰ ἔστησαν εἰς ἓν μέρος κατὰ μεσημβρίαν 12, καὶ 12 εἶχαν πρότερον κατὰ Δυσμάς. Ὄταν ἄρχισαν τὰ τῆς μεσημβρίας δὲν εἶχαμε φυλαμένο μέρος οὔτε δάχτυλο. Ἐμεῖς δὲν εἶχαμε τέσσαρα¹ μικρὰ κανονάκια πολὺ κοντούλια ὡς 3 ρούπια μακροί, ἐσώσαμε δὲ τὲς μπάλες καὶ ἐβάναμε καρφιά καὶ τὲς χάλκινες γαζέτες². Τότε εἶχα δύο πληγὲς ἐλαφρὲς καὶ ἀκόμη ἔτρεχε τὸ αἷμα. Ἦλθε ὁ καπετάν Ἡλίας πληγωμένος καβελλάρης καὶ τοῦ εἶπε ὁ Νικόλας Ροῦλός: Κατέβα νὰ δέσωμε τὴν πληγὴν σου, καὶ ἀποκρέται: Ἐ, ἔ, δειλέ, τὴν γιαίνει ἡ πατρίς³. Ἐφυγε ἀπὸ 'κεῖ καὶ ὠμίλησε μὲ τὸν Κοντογόννη: Ἐκλαμπρότατε, στείλε ἀντίπερα τοὺς πληγωμένους, μὴν δειλιάζουν οἱ ἄλλοι. Τοὺς ἀπέρασαν ὅλους, ἔφεραν καὶ τὸν Παναγιώτην Στασινόπουλον⁴ ἀπὸ τὸ Ἄργος πληγωμένον ἐλαφρὰ καὶ τὸν ἀπέρασαν μαζί μ' ἐμέ. Ὄταν μ' ἄφησαν χάμου, ἔστρεψα τὰ ῥάτια μου καὶ εἶδα τὴν μεγάλην ὁρμὴν τοῦ ἐχθροῦ καὶ τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὅποιοι ἐπιάσθησαν εἰς τὰ γούμενα τοῦ γεφυριοῦ. Ἐκοψαν οἱ Τούρκοι τὰ ῥούμενα καὶ ἔπεσαν 'ς τὸν ποταμὸν καὶ ἐπνίγη-

¹ Τὸ πυροβολικὸν τῶν ἡμετέρων, τὸ ὁποῖον ἀπετελεῖτο κατὰ τὸν Σφήκαν ἐκ τεσσάρων κανονίων, συνεκρότου κατὰ τὸν Rouqueville (ἔ. ἀ. σελ. 481) ἐννέα κανόνια, κατὰ τὸν Ι. Ρίζον Νερουλὸν (ἔ. ἀ. σελ. 318), Τρικουπὴν (ἔ. ἀ. σελ. 107), Ι. Φιλήμονα (ἔ. ἀ. σελ. 195), Bartholdy (σελ. 383) καὶ Σπηλιάδην (σελ. 180) ὀκτώ, κατὰ τὸν Α. Φραντζῆν (ἔ. ἀ. σελ. 223) δέκα καὶ ἑξ, κατὰ τὸν G. Finlay (ἔ. ἀ. σελ. 167) ἑξ, κατὰ τὴν προμνημονευθεῖσαν πρὸς Κ. Οἰκονόμον ἐπιστολὴν τὴν δημοσιευομένην ὑπὸ Φιλήμονος (ἔ. ἀ. σελ. 400) δέκα.

² Πρβλ. Φραντζῆν (ἔ. ἀ. σελ. 223): «ἀφοῦ ἐδαπάνησαν ὅσας διὰ τὰ κανόνια εἶχον σφαῖρας, οἱ ἔφοροι τοῖς ἀπέστειλαν Καπίκια (χάλκινα Ῥωσικὰ νομίσματα) μὴ ἔχοντες ἄλλας σφαῖρας, καὶ ἐγέμιζον ἐξ αὐτῶν τὰ κανόνια· δαπανηθέντων δὲ οὕτως καὶ τῶν Καπικίων, τοῖς ἔστειλαν καρφία, τὰ ὅποια ἔφερον τὴν μεγαλητέραν φθοράν». — Πρβλ. καὶ Ι. Ρ. Νερουλὸν παρὰ Φιλήμονι (ἔ. ἀ. σελ. 374).

³ Ὁ Ι. Φιλήμων (ἔ. ἀ. σελ. 197) λέγει περὶ τοῦ Ἡλ. Μίγκλερι: Ὁ Μήγκλαρης καὶ προτρεπόμενος εἰς φυγὴν ἠρνήθη καὶ ἐθανατώθη μαχόμενος.

⁴ Τὸν Παναγιώτην Στασινόπουλον μνημονεύει καὶ ὁ Α. Φραντζῆς (ἔ. ἀ. σελ. 225) μεταξὺ τῶν διακριθέντων καὶ φονευθέντων ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Σκουλινίου. Ἐκ τῶν ἀναμνήσεων τοῦ Σφήκα ἐξάγεται ὅτι ἐπληρώθη μόνον.

σαν, οἱ δὲ λοιποὶ ἤρθαν χέρια μὲ χέρια, καθὼς καὶ ὁ καπετὰν Μίγκλερις, ὁποῦ τὸν ἔκαμαν κορμάτια ἀπὸ τὴν λύσσα τους, κατ' αὐτῶν ὁμῶς ἐξεδικήθη ὡς ἄλλος Λεωνίδας νέα σειρά. — Ἐφονεύθη καὶ ὁ ἀδελφός του Βασίλεις, ὁ Νικόλας Ροῦλός, ὁ Ἀργύρις Νικολέτος καὶ ἄλλοι πολλοί, τὰ ὀνόματάτων δὲν τὰ ἐνθυμοῦμαι, ὅτι ἐπέρασε καιρός. Ἐγὼ δὲ ἔλαβα ἀπὸ τὸν Κατακουζηνὸν ἐν ἐνδεικτικὸν ὅτι ἐφονεύθησαν οἱ Μιγκλεραῖοι καὶ ἕτερον ἀπὸ 7 συστρατιώτας μου ἑκατοντάρχους καὶ τὰ ἔχω εἰς τὴν γραμματεῖαν τῶν Στρατιωτικῶν καὶ ὡς ὥρας εἶμαι ἀδικημένος, ὅτι ἔχω ἐξωδευμένα 37000 γρόσια καὶ τόρα ὑστεροῦμαι.

N. A. BEHŞ